

Н. О. Васюк

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики
Національної академії державного управління при Президентові України

Т. В. Савіна

аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики
Національної академії державного управління при Президентові України

ЕКСПЕРТНЕ ОПИТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ В ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ З ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ СЕРЕД ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Статтю присвячено дослідженню та визначенню потреб в освітніх програмах з публічного управління та адміністрування серед фахівців сфери охорони здоров'я за допомогою експертного опитування. У статті наголошується на важливості проходження навчання за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» (за спеціалізацією «Управління у сфері охорони здоров'я»).

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, управління у сфері охорони здоров'я, кадрова політика в охороні здоров'я, керівні кадри сфери охорони здоров'я, підготовка керівних кадрів для системи охорони здоров'я, навчальні програми.

Постановка проблеми. При аналізі потреби в освітніх програмах з публічного управління та адміністрування серед фахівців сфери охорони здоров'я передбачається комплексне застосування як безпосередніх, так і опосередкованих методів отримання статистичної інформації, що пояснюється різноплановістю та багатоджерельністю явища чи процесу, що досліджується, яке дозволяє визначити індивідуальне ставлення респондентів до особистісних та організаційних потреб та отримати репрезентативну інформацію, вірогідно описати причини виникнення наявної освітньої потреби, дозволить дати більш вірогідний прогноз її подальшого розвитку та сформулювати найоптимальніші та найефективніші шляхи її задоволення [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням соціологічних досліджень присвячено ряд наукових та навчально-методичних праць вітчизняних науковців. Так, Г. Дворецька зазначає, що серед основних методів соціологічного дослідження особливе місце займає

анкетування, що дає найбільш об'єктивні результати [2].

О. Брайченко, Т. Саченко, Н. Коняшина визначають, що моніторинг потреб у навчанні та підвищенні кваліфікації фахівців серед інших етапів включає збір даних для аналізу потреб у навчанні, що передбачає збір для аналізу даних про фахівців, які потребують навчання. Це є первинною інформацією для планування наступних кроків аналізу потреб в освітніх програмах. Серед інших джерелами підготовки такої інформації виступають методи опитування та анкетування [3].

Ми погоджуємося з Т. Лукіною, що анкетування – це один з видів проведення опитування, що передбачає заповнення респондентом власноруч спеціального бланка із запитаннями анкети, який при моніторингових дослідженнях якості освіти набув поширення особливо в останні роки у зв'язку з активізацією громадянських процесів в усьому світі, формуванням відкритого громадянського суспільства, проведенням великої кількості досліджень громадянської думки тощо [4].

На важливості анкетування та його ролі у соціологічних дослідженнях під час під-

готовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів органів публічного управління наголошують Б. Савченко та А. Даниленко, адже за його допомогою моделюються різні експериментальні ситуації, щоб отримати інформацію безпосередньо від самого фахівця, з'ясується його думка з різних питань колективної діяльності, насамперед стосовно того, що не знайшло відбиття в офіційних документах, у результатах спостереження та інших методах дослідження [5].

Мета статті – визначення потреб в освітніх програмах з публічного управління та адміністрування серед фахівців сфери охорони здоров'я за допомогою експертного опитування.

Виклад основного матеріалу. Мета експертного опитування полягає в отриманні необхідної інформації, яка міститься в знаннях, думках і оцінках респондентів, які є компетентними особами, що мають глибокі знання про предмет або об'єкт дослідження та мають цінний практичний досвід у певній сфері [6].

Для визначення потреби в освітніх програмах з публічного управління та адміністрування серед фахівців сфери охорони здоров'я виокремлюється комплекс напрямів дослідження. Окрім визначення складу респондентів за посадою та досвідом роботи в досліджуваній сфері, анкета для експертного опитування містить питання щодо зацікавленості у спеціальній освіті з публічного управління та адміністрування у сфері охорони здоров'я, стосовно проходження курсів з підвищення кваліфікації, тренінгів, шкіл тощо з управління у сфері охорони здоров'я, а також в анкеті наведено перелік тем, за якими респонденти бажали б пройти навчання та інші питання [7].

Дослідження, що проводяться у сфері публічного управління охороною здоров'я вимагають залучення додаткової інформації про події та явища. Одним із джерел такої інформації є залучення експертів-фахівців у сфері охорони здоров'я, які наділені відповідними компетентностями для прийняття управлінських рішень. Вважаємо необхідним проаналізувати результати опитувань щодо підготовки керівних кадрів у сфері охорони

здоров'я, які проведені дослідниками з 2010 по 2018 рр.

Впродовж 2010-2012 рр. Н. Васюком проведено анкетування слухачів спеціальності «Державне управління у сфері охорони здоров'я» Національної академії державного управління при Президентові України щодо підготовки керівних кадрів для системи охорони здоров'я. Так, на питання щодо мотивації респондентів до вступу на спеціальність «Державне управління у сфері охорони здоров'я» 75% опитуваних відповіли – здобути нові, потрібні в роботі знання, вміння та навички та застосувати нові знання, вміння та навички на державній посаді (в недержавному секторі). На питання «Яке співвідношення у навчальному процесі між лекційними та практичними заняттями Ви вважаєте найбільш оптимальним для якісного засвоєння знань» більшість відповідей були: лекції – 30%, практичні заняття – 70%. На питання «З метою удосконалення магістерської програми за спеціальністю «Державне управління у сфері охорони здоров'я» та покращення якості викладання доцільно здійснити» респонденти відповіли, що необхідно змінити стиль та методи викладання навчальних дисциплін, посилити взаємодію з органами державної влади та місцевого самоврядування, орієнтувати процес навчання на проблеми практики. На питання чи необхідно розвивати професійні навички науково-педагогічних кадрів, що здійснюють підготовку керівників системи охорони здоров'я більшість опитуваних відповіли, що так, через підвищення кваліфікації та стажування в органах/установах/організаціях. Також в анкеті опитувані відмітили необхідний рівень вимог до ділових та особистих якостей керівника [8].

З метою пошуку нових форм та методів навчального процесу Т. Авраменко у 2015 р. було проведено опитування керівників сфери охорони здоров'я для виявлення основних проблем в управлінській ланці кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я та визначення потреби в освітніх програмах з державного управління охороною здоров'я. Анкетування проводилось серед медичної спільноти методом анонічного опитування праців-

ників сфери охорони здоров'я – керівників закладів охорони здоров'я (далі – ЗОЗ) (44%), заступників керівників ЗОЗ (21%), завідувачів відділеннями (11%), державних службовців (17%) та інших працівників керівного складу охорони здоров'я з різним стажем роботи, віком, статтю. Об'єм вибірки склав 258 анкет. Слід зауважити, що хоча така вибірка не є репрезентативною, отримані в процесі опитування результати мають високий рівень надійності: по-перше, це були представники як міських, так і сільських медичних закладів, по-друге, під час проведення дослідження було встановлено, що розширення вибірки суттєво не впливає на загальну результативність, оскільки відповіді не мали суттєвих розбіжностей. Дослідження показало, що переважна більшість керівників сфери охорони здоров'я (89%) – фахівці з базовою медичною освітою. Але лише трохи більш ніж половина (57%) мають спеціальну освіту з управління (організація та управління охороною здоров'я (біля 50%) чи магістр державного управління (7%)). При цьому, майже 42% респондентів вказали, що наявність (відсутність) спеціальної освіти з управління ніяким чином не впливає на їхнє кар'єрне зростання. Разом з тим, майже 90% респондентів відчувають брак знань у питаннях управління сферою охорони здоров'я і зацікавлені в освітніх програмах (але, переважно, короткотермінових: тренінги, курси підвищення кваліфікації, онлайн навчання) у цьому напрямі, зокрема щодо таких питань: менеджмент, економіка охорони здоров'я, законодавство у сфері охорони здоров'я, державна політика у сфері охорони здоров'я, управління змінами та моделювання управлінських рішень у сфері охорони здоров'я, а також питання психологічних аспектів управління. Таким чином, автор опитування наводить висновок, що виникає необхідність у новій парадигмі підготовки управлінців сфери охорони здоров'я [9].

З 27 лютого по 19 березня 2018 р. в Національній академії державного управління при Президентові України проведено дистанційний курс «Політика та управління у секторі економіки та фінансування системи охорони здоров'я в Україні», після закінчення якого було проведено анкету-

вання слухачів (учасників) курсу з метою визначення знань про тему курсу до та після проходження навчання, а також анкетування з оцінки якості дистанційного курсу за кожен тиждень навчання. Слухачі курсу відмітили ті теми, які на їхню думку, повинні бути додані або змінені з метою покращення навчального плану, зокрема: медична освіта, фінансування, оплата праці та інші витрати закладу охорони здоров'я на первинному рівні, питання громадського здоров'я, державне регулювання ціноутворення на лікарські засоби, правові засади впровадження електронної системи охорони здоров'я в Україні, комунікації у сфері охорони здоров'я, управління ризиками у сфері охорони здоров'я, менеджмент та адміністрування у системі охорони здоров'я, управління персоналом, якість надання медичної допомоги, комунікації у сфері охорони здоров'я, вирішення конфліктів та робота зі скаргами та інше. За результатами анкетування зроблено висновок, що з метою підвищення професіоналізму та посилення персональної відповідальності керівних кадрів системи охорони здоров'я виникає необхідність у продовженні дистанційного курсу в майбутньому з урахуванням досвіду проведення дистанційного курсу «Політика та управління у секторі економіки та фінансування системи охорони здоров'я в Україні», який адаптовано з навчального курсу Гарвардської школи громадського здоров'я ім. Т.Х. Чена [10].

Таким чином, експертним опитуванням методом анкетування можна продемонструвати алгоритм проведення дослідження стану та якості освітніх програм з публічного управління та адміністрування серед керівників сфери охорони здоров'я, запропонувати найбільш зручний спосіб визначення потреби у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації керівників системи охорони здоров'я, навести приклади аналізу результатів опитування та визначити заходи з удосконалення механізмів публічного управління підготовкою керівних кадрів для системи охорони здоров'я [7].

Так, у період з жовтня по грудень 2018 р. було проведено експертне опитування фахівців сфери охорони здоров'я з метою визначення потреби в освіт-

ніх програмах з публічного управління та адміністрування.

Як інструмент було використано анкету, а респондентами виступили фахівці сфери охорони здоров'я (лікарі, державні службовці, керівники), яким було запропоновано відповісти на питання анкети з розгорнутими відповідями на відкриті питання та питання з визначеними варіантами відповіді на них. Всього в опитування взяли 150 респондентів, які представили всі регіони України.

На основі обробки результатів проведеного експертного опитування, можемо зробити наступні висновки.

Дослідження показало, що переважна кількість опитуваних мають базову освіту медичну (80%), вищу категорію (43%), близько 20% – не атестованих, понад 10% – кандидати медичних наук, 5% – кандидати наук з державного управління, менш як два відсотки – доктори медичних наук та доктори наук з державного управління. Стаж роботи опитуваних за спеціальністю базової освіти складає від 2-х до 30-ти років, стаж роботи на керівній посаді – від одного до 18-ти років. Стаж роботи на державній службі респонденти вказали від одного до 17-ти років.

Близько 80% опитуваних мають спеціальну освіту з управління (рис. 1).

Рис. 1. Наявність у респондентів спеціальної освіти з управління у сфері охорони здоров'я (%)

На питання «Чи впливає наявність (відсутність) спеціальної освіти з управління на Ваше кар'єрне зростання» понад

65% опитуваних відповіли, що так, впливає, близько 30% – ні, не впливає, решта опитуваних надали відповіді, що не безпосередньо впливає, а також впливає тільки формально.

Понад 80% респондентів проходять курси з підвищення кваліфікації, тренінги, школи тощо з управління у сфері охорони здоров'я з періодичністю один раз на рік, один раз на три роки та один раз у п'ять років (рис. 2).

На запитання «Що спонукає Вас до навчання (тренінгів, семінарів, круглих столів тощо)» більшість опитуваних відповіли: здобути нові, потрібні в роботі знання, вміння та навички (92%), налагодити корисні зв'язки у сфері професійної діяльності (58%), зробити внесок у розвиток охорони здоров'я України (49%), застосувати нові знання, вміння та навички на державній посаді (понад 40%), застосувати нові знання, вміння та навички в недержавному секторі (понад 28%), отримати підвищення по службі (19%). Близько двох відсотків опитуваних навели свій варіант відповіді на це питання та зазначили, що проходять навчання з метою розуміння як здійснювати свою діяльність у правовому полі та підвищення заробітної плати.

Рис. 2. Проходження респондентами курсів з підвищення кваліфікації (тренінгів, шкіл тощо) з управління у сфері охорони здоров'я (%)

Результатами опитування встановлено, що 94% респондентів зацікавлені в спеціальній освіті з публічного управління та адміністрування у сфері охорони

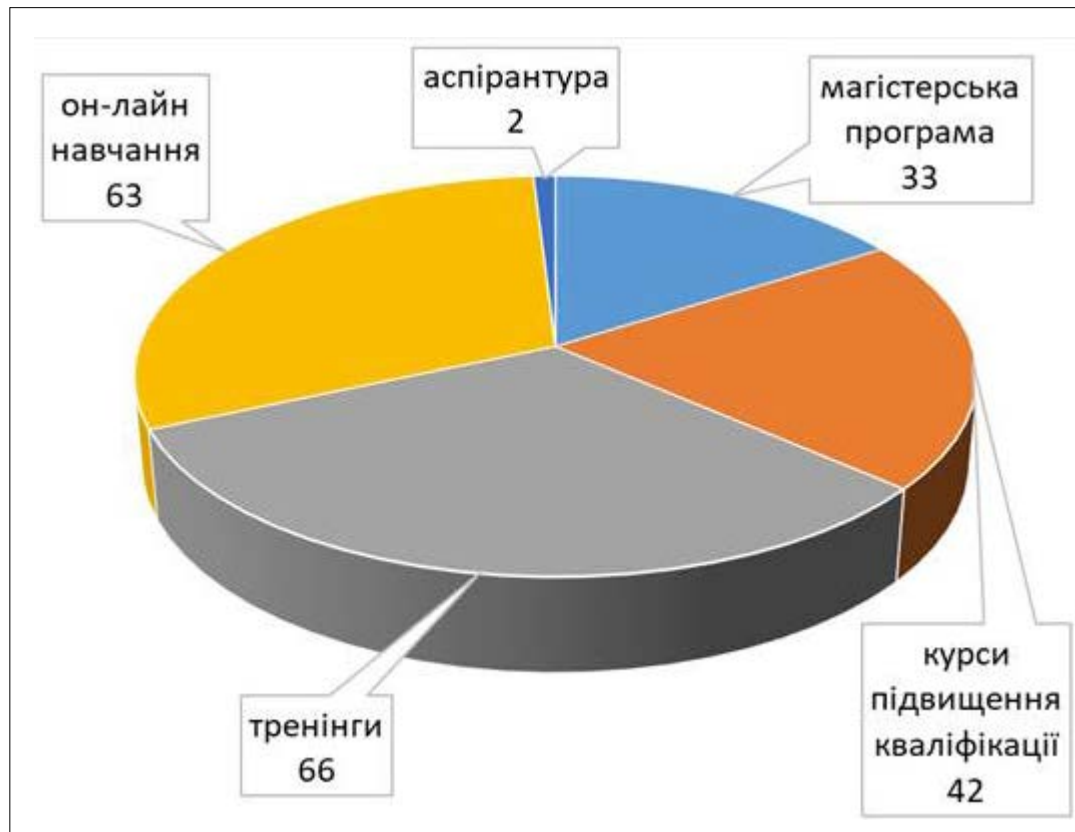

Рис. 3. Зацікавленість в спеціальній освіті з публічного управління та адміністрування у сфері охорони здоров'я (%)

здоров'я, зокрема у формі магістерської програми, курсів підвищення кваліфікації, тренінгів, онлайн навчання, навчання в аспірантурі (рис. 3).

Навчання респонденти бажали б пройти за такими темами: питання управління персоналом в організації охорони здоров'я (лідерство, комунікативний менеджмент, тайм-менеджмент, стрес-менеджмент, самоменеджмент, психологічні основи менеджменту в охороні здоров'я та інше) (63%); менеджмент охорони здоров'я (61%); питання стратегічного управління та планування організацій охорони здоров'я (57%); управління якістю у сфері охорони здоров'я (52%); економіка охорони здоров'я та управління змінами у сфері охорони здоров'я (45,5%); медичне та фармацевтичне право (43%); політика та публічне управління у сфері охорони здоров'я (42%); управління охороною громадського здоров'я (32,5%).

На питання «Ваше ставлення до пропонуваного Міністерством охорони здоров'я проекту змін, який направлено на розмежування функцій головних лікарів

в Україні на дві нові посади – генерального директора/директора та медичного директора» 67% респондентів відповіли, що таке розмежування потрібно, 23% вважають, що такі зміни запроваджувати не потрібно, тільки 10% респондентів вважають, що таке розмежування потрібно для закладів охорони здоров'я третинного рівня надання медичної допомоги.

На питання чи є необхідність у введенні посади менеджера в охороні здоров'я та здійснення підготовки фахівців за спеціальністю «Менеджмент в охороні здоров'я» 57% респондентів відповіли, що це є необхідно, 36% вважають, необхідно тільки для зайняття керівних посад у закладах охорони здоров'я та тільки 3% опитаних зазначили, що такої необхідності не має.

Висновки та пропозиції. Таким чином, проведено експертне опитування фахівців у сфері охорони здоров'я з метою визначення потреби в освітніх програмах з публічного управління та адміністрування серед фахівців сфери охорони здоров'я дає підстави зробити такі висно-

вки. Майже всі опитувані зацікавлені у проходженні навчання за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» (за спеціалізацією «Управління у сфері охорони здоров'я»), при цьому дисципліни навчальних програм повинні включати питання управління персоналом в організації охорони здоров'я (лідерство, комунікативний менеджмент, тайм-менеджмент, стрес-менеджмент, самоменеджмент, психологічні основи менеджменту в охороні здоров'я та інше), менеджменту охорони здоров'я, стратегічного управління та планування організацій охорони здоров'я, управління якістю у сфері охорони здоров'я, економіки охорони здоров'я та управління змінами у сфері охорони здоров'я, медичного та фармацевтичного права, політики та публічного управління в сфері охорони здоров'я, а також управління охороною громадського здоров'я. Більшість респондентів вважають, що є необхідність у запровадженні спеціальної підготовки для керівних кадрів за спеціальністю «Менеджмент в охороні здоров'я».

Перспективами подальших досліджень є здійснення порівняльного аналізу навчальних програм з підготовки керівних кадрів для системи охорони здоров'я.

Список використаної літератури:

1. Підвищення кваліфікації державних службовців : вивчення потреби та організація навчання : Зб. наук пр. / Кол. авт. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 148 с.
2. Дворецька Г.В. Соціологія : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 1999. 340 с.
3. Брайченко О.Д., Саченко Т.А., Коняшина Н.А. Моніторинг особистісних потреб управлінських кадрів як один із шляхів забезпечення ефективності їх професійного розвитку : навч.-метод. *Матеріали*. Київ : НАДУ, 2013. 56 с.
4. Лукіна Т.О. Технологія управління якістю освіти державних службовців : метод. посібн. для системи підвищення кваліфікації. Луцьк, 2010. 50 с.
5. Савченко Б.Г. Використання анкетування як методу соціологічного дослідження для аналізу потреб з підвищення кваліфікації управлінських кадрів. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/3/03.pdf>
6. Експертне опитування. URL: <http://socioplus.com.ua/the-expert-survey/>
7. Васюк Н.О., Савіна Т.В. Метод анкетування як засіб дослідження потреби в освітніх програмах з публічного управління та адміністрування серед керівників сфери охорони здоров'я. *Актуальні питання підготовки фахівців у сфері публічного управління та адміністрування* : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю. Київ, 1-2 листопад 2018 р. С. 187–190.
8. Васюк Н.О. Механізми державного управління підготовкою керівних кадрів для системи охорони здоров'я в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. *Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. Київ, 2013. 240 с.
9. Авраменко Т.П. Державна політика щодо кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах системних змін в Україні. *Завдання держави у забезпеченні ефективної кадрової політики системи охорони здоров'я* : матеріали наук.-практ. конф. Київ, 22 квітня 2015 р. / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.М. Князевича, Н.О. Васюк. ДСК-Центр, 2015. С. 3–6.
10. Білинська М.М., Васюк Н.О., Корольчук О.Л., Мокрецов С.Є. Дистанційні курси підвищення кваліфікації для керівних кадрів у сфері охорони здоров'я в умовах системних змін. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку* : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяч. 100-річчю держ. служби в Україні. Київ, 25 трав. 2018 р. : у 5 т. / за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, О.М. Петроє. Київ : НАДУ, 2018. Т. 5. С. 107–108.

Васюк Н. О., Савина Т. В. Экспертный опрос как инструмент для исследования потребностей в образовательных программах с публичного управления и администрирования среди специалистов сферы здравоохранения

Статья посвящена исследованию и определению потребностей в образовательных программах по публичному управлению и администрированию среди специалистов сферы здравоохранения с помощью экспертного опроса. В статье подчеркивается важность прохождения обучения по специальности «Публичное управление и администрирование» (по специализации «Управление в сфере здравоохранения»).

Ключевые слова: публичное управление и администрирование, управление в области здравоохранения, кадровая политика в здравоохранении, руководящие кадры здравоохранения, подготовка руководящих кадров для системы здравоохранения, учебные программы.

Vasiuk N., Savina T. Experience examination as a tool for research of needs in educational programs with public administration of health professionals

The article is devoted to the research and identification of educational needs in public administration among health care professionals with the help of an experience examination. The article emphasizes the importance of training in the specialty «Public Administration» (for the specialization «Management in the field of health care»).

Key words: public administration and administration, management in the field of health care, personnel policy in health care, health care management personnel, management training for the health care system, training programs.